

การพัฒนาผลิตภัณฑ์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการจัดการชุมชน
อย่างยั่งยืนของชุมชนบ้านมะยาง อำเภอรวัชบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด

Product Development from Local Wisdom to Increase an Efficiency of
Community Management Based on Sustainability concept in Ban Ma
Yang Community, Thawat Buri District, Roi Et Province

ลลิตา พิมทา* และ รักษดาวัลย์ ศิริตาคำ

Lalita Pimta and Raksadavan Siritakham*

สาขาวิชาการบัญชี คณะบริหารธุรกิจและการบัญชี มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด จ. ร้อยเอ็ด 45120

Program in Accounting, Faculty of Business Administration and Accountancy,

Roi Et Rajabhat University, Roi Et 45120, Thailand

*Corresponding author: E-mail: lalitapimta@hotmail.com

(Received: February 1, 2021; Accepted: June 16, 2021)

Abstract: This research aimed 1) to study the basic information about community products and the potential of community products, 2) to develop community products, and 3) to study the group's management. This research used qualitative research methods and the participatory action research. The participants of this research consisted of Sabaikit weaving group, Ban Ma Yang, community leaders, and community enterprise groups. The research methods consisted of questionnaires, evaluation, focus group discussion, experiments, interviews, and knowledge transfer. The results showed that the average community product potential scores were 66.75 which was of low potential grade or D grade community product. The product prototype development was Sabaikit and natural dyed scarves. The outstanding products were using traditional wisdom and local materials. The scarf had good texture, softness, shine, good heat dissipation and moisture absorption. The overall suitability of the prototype product was at a high level ($\bar{X}$ 3.90). There was an effective way to administer the group by establishing a community enterprise group in order to develop new products in order to obtain the Community Product Standards and to improve the group management process.

Keywords: Product development, local wisdom, community management

บทคัดย่อ: การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาข้อมูลพื้นฐานผลิตภัณฑ์ชุมชนและศักยภาพของผลิตภัณฑ์ชุมชน พัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์ชุมชน และศึกษาแนวทางการบริหารจัดการของกลุ่ม การวิจัยนี้ใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพและการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ศึกษาจากกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ กลุ่มทอผ้าสไบขิดบ้านมะยาง ผู้นำชุมชน ตัวแทนกลุ่มวิสาหกิจชุมชน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย แบบสอบถาม การสัมภาษณ์ การประชุม การสนทนากลุ่ม การทดลอง การถ่ายทอดองค์ความรู้ ผลการวิจัยพบว่า คะแนนเฉลี่ยศักยภาพผลิตภัณฑ์ชุมชน 66.75 คะแนน เกณฑ์ศักยภาพดีน้อยหรือผลิตภัณฑ์ชุมชนเกรด D การพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์คือ ผ้าสไบขิดและผ้าพันคอ ย้อมสีธรรมชาติ ผลิตภัณฑ์ที่ได้มีความโดดเด่นคือ ใช้ภูมิปัญญามรดกหลายแบบดั้งเดิม ใช้วัตถุดิบในท้องถิ่น โดย

ผ้าพันคอมีคุณสมบัติผิวสัมผัสดี มีความนุ่ม มันเงา สามารถระบายความร้อน ดูดความชื้นได้ดี ผลการวิเคราะห์ความเหมาะสมของผลิตภัณฑ์ต้นแบบโดยรวมมีค่าเฉลี่ยระดับมาก (ค่าเฉลี่ย 3.90) โดยมีแนวทางการบริหารจัดการกลุ่มอย่างมีประสิทธิภาพ คือ จัดตั้งเป็นกลุ่มวิสาหกิจชุมชน พัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่ให้ได้รับเครื่องหมายมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน (มผช.) และปรับกระบวนการบริหารจัดการกลุ่ม

คำสำคัญ: การพัฒนาผลิตภัณฑ์ ภูมิปัญญาท้องถิ่น การจัดการชุมชน

คำนำ

ตามนโยบายของรัฐบาลที่มุ่งเน้นการเพิ่มศักยภาพทางเศรษฐกิจของประเทศ ซึ่งเป็นการวางรากฐานเพื่อความเจริญเติบโต การพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากให้เข้มแข็งนั้น ปัจจัยสำคัญประการหนึ่งคือ เศรษฐกิจฐานรากจากภูมิปัญญาท้องถิ่น ดังนั้นการพัฒนาและยกระดับผลิตภัณฑ์ชุมชน จึงเป็นแนวทางประการหนึ่งที่จะยกระดับคุณภาพชีวิตและความผาสุกของประชาชนให้ดีขึ้น โดยการผลิตหรือจัดการทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่นให้กลายเป็นสินค้าที่มีคุณภาพ มีจุดเด่นเป็นเอกลักษณ์สอดคล้องกับวัฒนธรรมในแต่ละท้องถิ่น

ข้อมูลของ Waentip and Pilun (2016) พบว่า ปัญหาอุปสรรคการดำเนินงานของผลิตภัณฑ์ OTOP ประเภทผ้าและเครื่องแต่งกาย คือ แรงงานส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุทำให้การผลิตลดลง ไม่มีการจัดทำแผนพัฒนาผลิตภัณฑ์ทำให้ผลิตภัณฑ์กลุ่มไม่ตอบสนองความต้องการของลูกค้าและตลาด สมาชิกขาดทักษะด้านการบริหารงาน การพัฒนาผลิตภัณฑ์ การสร้างนวัตกรรมใหม่ๆ การจัดทำระบบบัญชี ขาดการประชาสัมพันธ์ ช่องทางการตลาดไม่เพียงพอ ด้านบรรจุภัณฑ์ไม่ทันสมัย ไม่สะดวกทำให้มีปัญหาหากต้องการพัฒนาผลิตภัณฑ์เพื่อการส่งออก สำหรับ Plengdeesakul and Plengdeesakul (2018) พบปัญหาส่วนใหญ่ของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน คือ ยังไม่มีแบรนด์หรือตราสินค้าทำให้ลูกค้าจดจำได้ยากรวมถึงการประชาสัมพันธ์ให้ลูกค้าเป้าหมายมาซื้อได้ถูกต้องและเหมาะสม และ Chanhom and Phon-mgam

(2019) รายงานว่า สภาพปัญหาของผลิตภัณฑ์ชุมชนมีปัญหาในด้านวัตถุดิบมีต้นทุนเพิ่มขึ้น คุณภาพของผลิตภัณฑ์ยังไม่ได้มาตรฐานตรงตามความต้องการของผู้บริโภค และด้านบรรจุภัณฑ์ยังขาดการออกแบบให้โดดเด่นมีลักษณะเฉพาะตัว สำหรับ Pojjanasin (2019) ได้ให้ข้อเสนอแนะเพื่อการพัฒนาผลิตภัณฑ์ OTOP โดยใช้หลักสำคัญ 4 ประการ ในการพัฒนา คือ 1) ส่งเสริมให้น้ำผลผลิตในท้องถิ่นมาแปรรูป ถ่ายทอดความรู้วิชาการด้านการแปรรูปและการตลาด 2) ออกแบบผลิตภัณฑ์ให้มีความโดดเด่นเฉพาะตัว มีความหลากหลาย สอดคล้องกับความต้องการของลูกค้า 3) พัฒนาหีบห่อให้รูปทรงเด่นชัด หาได้ง่าย เอื้อต่อการขนส่ง และดึงดูดผู้บริโภค 4) ควรมีข้อกำหนดคุณภาพที่เหมาะสมกับผลิตภัณฑ์ชุมชนให้เป็นที่น่าเชื่อถือ และ Saokham *et al.* (2018) อธิบายว่า การออกแบบผลิตภัณฑ์ชุมชนควรทำการสำรวจ วิจัย เพื่อให้ตรงกับความต้องการของผู้บริโภคสามารถสร้างเอกลักษณ์และอัตลักษณ์ให้กับชุมชน นอกจากนี้ Seerarat and Tokhun (2021) พบว่า การเพิ่มมูลค่าบัวหลวงปทุมด้วยภูมิปัญญามัธยมศึกษาคือเป็นทางเลือกหนึ่งในการลดปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมและยังเป็นการส่งเสริมอาชีพ อนุรักษ์วัฒนธรรมไทย

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาข้อมูลพื้นฐานผลิตภัณฑ์ชุมชนและศักยภาพของผลิตภัณฑ์ชุมชน พัฒนาด้านผลิตภัณฑ์ชุมชน และศึกษาแนวทางการบริหารจัดการของกลุ่มให้เกิดความยั่งยืน ซึ่งกลุ่มทอผ้าสไบชนิดบ้านมะยาง ผลิตภัณฑ์ชุมชนมีประวัติเก่าแก่ทางด้านศาสนา

ประเพณีและวัฒนธรรม แต่มีปัญหาคือ ผลิตภัณฑ์ไม่มีตราสินค้า บรรจุภัณฑ์และเรื่องราว ไม่มีมาตรฐานการรับรองและไม่ใช่รู้จักของลูกค้า ซึ่งกลุ่มผู้ผลิตมีความต้องการพัฒนาผ้าสไบขิดโดยการย้อมสีธรรมชาติ มีตราสินค้าและบรรจุภัณฑ์ ขอบมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน (มผช.) และความรู้การจัดการทำบัญชีการตลาด และการบริหารจัดการกลุ่ม ซึ่งการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนในครั้งนี้มุ่งอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น เพิ่มมูลค่าและเสริมเศรษฐกิจฐานรากในชุมชน

อุปกรณ์และวิธีการ

การดำเนินการวิจัยในครั้งนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ เป็นหลัก และการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เพื่อศึกษาข้อมูลพื้นฐานผลิตภัณฑ์ชุมชนและศักยภาพของผลิตภัณฑ์ชุมชน พัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์ชุมชน และศึกษาแนวทางการบริหารจัดการของกลุ่มทอผ้าสไบขิดบ้านมะยาง ดำเนินการวิจัยระหว่างเดือน มกราคม – ธันวาคม 2563 พื้นที่วิจัย กลุ่มทอผ้าสไบขิดบ้านมะยาง หมู่ 13 ตำบลเมืองน้อย อำเภอธวัชบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1) ผู้ให้ข้อมูลหลักในการออกแบบและพัฒนาต้นแบบผลิตภัณฑ์ คือ ผู้นำชุมชน 2 คน (ชุมชนมี 2 หมู่บ้าน คือ หมู่ 4 และหมู่ 13) สมาชิกกลุ่มทอผ้าสไบขิดบ้านมะยาง 18 คน (สมาชิกกลุ่มทั้งหมด) อาจารย์มหาวิทยาลัย 3 คน (อาจารย์เชี่ยวชาญด้านการย้อมสีผ้าธรรมชาติ อาจารย์เชี่ยวชาญด้านการพัฒนาและยกระดับผลิตภัณฑ์ชุมชน และอาจารย์เชี่ยวชาญด้านการบัญชีต้นทุน) และผู้ที่เกี่ยวข้องด้านการออกแบบและพัฒนาผลิตภัณฑ์ 5 คน (ลูกค้าประจำรายใหญ่ 2 คน ปราชญ์ด้านการทอผ้า 2 คน และตัวแทน สนง.อุตสาหกรรมจังหวัดร้อยเอ็ด 1 คน) และ 2) ผู้ทรงคุณวุฒิประเมินความเหมาะสมของผลิตภัณฑ์ต้นแบบ จำนวน 5 คน ประกอบด้วย ผู้ประกอบการ SME ธุรกิจผ้า ผู้เชี่ยวชาญการพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้า

ผู้เชี่ยวชาญด้านการตลาดออนไลน์และออฟไลน์ อาจารย์การตลาด และอาจารย์การท่องเที่ยว

ขั้นตอนการดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ได้พัฒนาผลิตภัณฑ์จากภูมิปัญญาท้องถิ่น สร้างผลิตภัณฑ์ต้นแบบ และศึกษาแนวทางการบริหารจัดการกลุ่มให้เกิดความยั่งยืน โดยเน้นการพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้ได้รับมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน (มผช.) และพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์ผ้าทอโดยใช้การย้อมสีและใช้เส้นด้ายจากธรรมชาติ ผู้วิจัยได้ออกแบบการวิจัยเป็น 3 ส่วน ได้แก่ ส่วนที่ 1 การสัมภาษณ์เชิงลึก การสำรวจ และการประเมิน ผู้วิจัยทำการศึกษาข้อมูลพื้นฐานผลิตภัณฑ์ของชุมชน ทิศทางสังคม ภูมิปัญญาดั้งเดิม วัตถุดิบ ทรัพยากรในท้องถิ่น และประเมินศักยภาพผลิตภัณฑ์ชุมชนที่มีอยู่เดิม ส่วนที่ 2 การสนทนากลุ่ม การทดลอง และการสอบถาม ผู้วิจัยนำข้อมูลและผลการวิเคราะห์ที่ได้จากส่วนที่ 1 ประชุมระดมความคิดเห็นกับผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการออกแบบและพัฒนาต้นแบบผลิตภัณฑ์ของกลุ่มทอผ้าสไบขิดบ้านมะยาง และดำเนินกิจกรรมตามแผนการวิจัยร่วมกับกลุ่มทอผ้าสไบขิดบ้านมะยาง โดยทดลองฝึกปฏิบัติการจนได้ต้นแบบผลิตภัณฑ์ตามที่ต้องการ และร่วมวางแผนนำผลิตภัณฑ์ไปขอมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน (มผช.) และวางระบบการบริหารจัดการกลุ่มที่เหมาะสมกับบริบทกลุ่ม ส่วนที่ 3 การสังเคราะห์การถ่ายทอดองค์ความรู้ และการสอบถาม ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้นำมาสังเคราะห์และตีความจากข้อมูลการสัมภาษณ์เชิงลึก การสนทนากลุ่ม และการทดลองเพื่อสรุปเป็นแนวทางการบริหารจัดการกลุ่ม การบริหารจัดการผลิตภัณฑ์ โดยผู้วิจัยและคณะวิทยากรได้ถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านการผลิต การเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์ชุมชน การจัดทำแผนธุรกิจและการบริหารจัดการ การจัดทำบัญชีต้นทุน ประกอบอาชีพ การออกแบบแพคเกจ และการตลาดออนไลน์ ที่ช่วยให้กลุ่มวิสาหกิจในชุมชน

สามารถดำรงอยู่คู่กับชุมชนได้อย่างยั่งยืนและตรงกับความต้องการของกลุ่มในการพัฒนาองค์ความรู้เหล่านี้ให้กับสมาชิกกลุ่ม ทำการประเมินผลการวิจัยจากชุมชนและผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อนำผลไปปรับปรุง

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ส่วนที่ 1 เครื่องมือและเทคนิคที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ การสัมภาษณ์เชิงลึก การสำรวจสำหรับศึกษาข้อมูลพื้นฐานผลิตภัณฑ์ของชุมชนทุนทางสังคม ภูมิปัญญาดั้งเดิม วัตถุประสงค์ ทฤษฎีการในท้องถิ่น โดยผู้ให้ข้อมูล คือ ผู้นำชุมชน ตัวแทนกลุ่มวิสาหกิจชุมชน และใช้แบบประเมินชุมชนของธนาคารพัฒนาวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมแห่งประเทศไทยเพื่อประเมินศักยภาพผลิตภัณฑ์ชุมชนที่มีอยู่เดิม โดยผู้ประเมินคือ ผู้นำชุมชน (2 คน) อาจารย์มหาวิทยาลัย (3 คน) และผู้ที่เกี่ยวข้องด้านการออกแบบและพัฒนาผลิตภัณฑ์ (5 คน) ส่วนที่ 2 ผู้วิจัยได้กำหนดเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ การสนทนากลุ่ม การทดลอง และการสอบถาม การประชุมแบบมีส่วนร่วมเพื่อร่วมออกแบบและพัฒนาต้นแบบผลิตภัณฑ์ ออกแบบสัญลักษณ์ แพคเกจจิ้ง แปรนต์ เรื่องราวของผลิตภัณฑ์ชุมชน และการขอมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน โดยใช้หลักเกณฑ์การประเมินผลิตภัณฑ์ OTOP ของกรมพัฒนาชุมชน และหลักเกณฑ์เงื่อนไขการขอรับรองมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน ประเภทผ้าของสำนักงานมาตรฐานผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม (สมอ.) โดยผู้ให้ข้อมูล คือ ผู้นำชุมชน (2 คน) สมาชิกกลุ่มทอผ้าสบไทบ้านมะยาง (18 คน) อาจารย์มหาวิทยาลัย (3 คน) และผู้ที่เกี่ยวข้องด้านการออกแบบและพัฒนาผลิตภัณฑ์ (5 คน) ทดลองฝึกปฏิบัติการนำองค์ความรู้ที่ได้รับไปพัฒนาและต่อยอดผลิตภัณฑ์จนได้ผลิตภัณฑ์ที่เสร็จสมบูรณ์ตามรูปแบบที่กำหนด และนำไปขอผลิตภัณฑ์ชุมชน (มผช.) และประเมินผลการพัฒนาผลิตภัณฑ์ต้นแบบจากผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 5 คน โดยใช้แบบประเมิน

ผลิตภัณฑ์ชุมชนตามหลักเกณฑ์การประเมินผลิตภัณฑ์ OTOP ของกรมพัฒนาชุมชน ส่วนที่ 3 มีจุดมุ่งหมายเพื่อประเมินผลการดำเนินการวิจัย โดยการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมและข้อมูลเชิงปริมาณ ผู้วิจัยได้กำหนดเครื่องมือที่ใช้ในกระบวนการวิจัย ได้แก่ ถ่ายทอดองค์ความรู้ในหัวข้อและประเด็นที่สำคัญที่ได้จากการสอบถามและประเมินศักยภาพบริบทกลุ่มตามความต้องการของสมาชิกกลุ่มที่ต้องการพัฒนาและความจำเป็นที่กลุ่มต้องมีความรู้พื้นฐานในการบริหารจัดการกลุ่ม และใช้แบบสอบถามเก็บข้อมูลความรู้ความเข้าใจทางด้านวิชาการและการนำความรู้ไปใช้ประโยชน์กับสมาชิกกลุ่มทอผ้าสบไทบ้านมะยาง จำนวน 18 คน

การวิเคราะห์ข้อมูล

มีการประมวลผลและการวิเคราะห์คือข้อมูลในงานวิจัยเชิงคุณภาพ เมื่อได้ข้อมูลแล้วได้ทำการตรวจสอบข้อมูลแบบ triangulation หรือ การตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า ผู้วิจัยได้ศึกษาและนำกระบวนการวิธีวิเคราะห์ข้อมูลงานวิจัยเชิงคุณภาพคือ การวิเคราะห์ข้อมูลจะเริ่มตั้งแต่ กระบวนการเริ่มการวิจัยจนถึงที่สุดการวิจัย การวิเคราะห์ข้อมูลเป็นกระบวนการต่อเนื่อง เป็นการพัฒนาการเรียนรู้โดยนำเทคโนโลยี นวัตกรรมไปทดสอบในรูปแบบการพัฒนาผลิตภัณฑ์ซึ่งเป็นการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องโดยการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนผสมผสานซึ่งภูมิปัญญาท้องถิ่นกับองค์ความรู้ใหม่ผ่านกระบวนการลงมือทำและสรุปผล เกิดเป็น “วงล้อแห่งการเรียนรู้” โดยนำเสนอแบบพรรณนา และข้อมูลที่ได้จากการจัดประชุมเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ในรูปแบบการสนทนากลุ่มจะเป็นการวิเคราะห์แบบองค์รวมสรุปประเด็นที่เป็นตัวแปรสำคัญในการออกแบบและพัฒนาต้นแบบผลิตภัณฑ์ของกลุ่มทอผ้าสบไทบ้านมะยาง และการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ ใช้โปรแกรมสถิติหาค่าเฉลี่ย และหาค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการศึกษา

ผลการศึกษาสามารถอธิบายตามวัตถุประสงค์และขั้นตอนการดำเนินงานวิจัย โดยแบ่งการศึกษาออกเป็น 3 ส่วน ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

ส่วนที่ 1 ศึกษาข้อมูลพื้นฐานผลิตภัณฑ์ชุมชนและศักยภาพของผลิตภัณฑ์ชุมชน จากการสัมภาษณ์ผู้นำชุมชน กล่าวว่า ชุมชนบ้านมะยางมี 2 หมู่บ้าน คือ หมู่ 4 และ หมู่ 13 คนในชุมชนโดยส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม โดยหมู่ 4 มีวิสาหกิจชุมชนกลุ่มพัฒนาสินค้าเกษตรอินทรีย์บ้านมะยาง และหมู่ 13 มีกลุ่มวิสาหกิจเกษตรบ้านมะยาง โดยมีผลิตภัณฑ์ชุมชนคือ ผ้าสไบขิด ผ้าตาหม่อง ธงผะเหวด และผ้าขาวม้า มีภูมิปัญญาชาวบ้าน ด้านการจักสาน การทอผ้า การทำบายศรี หมอสูตร และหมอเป่า และจากการสำรวจวัตถุดิบที่จะนำมาใช้กระบวนการผลิตที่มีมากที่สุดคือ ต้นสบู่แดง ต้นยูคาลิปตัส ต้นเพกา ไม้ไผ่ และจากการสัมภาษณ์ตัวแทนวิสาหกิจชุมชน กล่าวว่า ชุมชนบ้านมะยางมีผู้สูงอายุในชุมชนหลายคนมีภูมิปัญญาดั้งเดิมด้านการทอผ้าสไบขิด กลุ่มจึงได้เชิญชวนให้คนในชุมชนที่มีฝีมือด้านการทอผ้าสไบขิด และทำธงผะเหวดมารวมกลุ่มกันทอผ้าสไบขิดและทำธงผะเหวดขายให้กับชุมชนใกล้เคียงและหน่วยงานราชการในพื้นที่ ซึ่งกลุ่มมีความต้องการให้ผลิตภัณฑ์กลุ่มได้รับมาตรฐาน มผช. มีความหลากหลาย ตรงกับความต้องการของตลาด และมีตลาดจำหน่ายที่มากขึ้น ส่วนการบริหารจัดการกลุ่ม ได้บริหารจัดการทำตามความเข้าใจ จัดทำบัญชีอย่างง่ายรับ-จ่าย และไม่ทราบต้นทุนสินค้า ส่วนการประเมินคะแนนศักยภาพผลิตภัณฑ์ชุมชนของกลุ่มทอผ้าสไบขิดบ้านมะยางโดยรวมคะแนนเฉลี่ยคือ 66.75 คะแนน เกณฑ์คุณภาพดีน้อยหรือผลิตภัณฑ์ชุมชนเกรด D

ส่วนที่ 2 การพัฒนาต้นแบบผลิตภัณฑ์ชุมชน การพัฒนาต้นแบบผลิตภัณฑ์ของกลุ่มทอผ้าสไบขิดบ้านมะยาง อำเภอธวัชบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด ผู้วิจัยได้ทำงานร่วมกับผู้เชี่ยวชาญด้านการพัฒนาผลิตภัณฑ์ท้องถิ่น อาจารย์ผู้เชี่ยวชาญด้านการย้อมสีผ้าธรรมชาติ และสมาชิกกลุ่มทอผ้าสไบขิด สรุปผลการพัฒนาได้ดังนี้

1. ต้นแบบผลิตภัณฑ์ชุมชน คือ ผ้าสไบขิด และผ้าพันคอย้อมสีธรรมชาติ ซึ่งเดิมนั้นกลุ่มสมาชิกทอผ้าสไบขิดใช้ด้ายโทเลย้อมสีเคมี และผู้วิจัยเองได้พัฒนาผ้าสไบขิดที่ใช้ด้ายโทเลย้อมสีเคมีใหม่ โดยควบคุมกระบวนการผลิตให้เป็นไปตามข้อกำหนดด้านคุณภาพที่เหมาะสมกับผลิตภัณฑ์ชุมชน และเพื่อให้มีผลิตภัณฑ์ที่หลากหลายและตรงกับความต้องการของกลุ่มลูกค้า ได้พัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าพันคอ ย้อมสีธรรมชาติ ซึ่งการพัฒนาต้นแบบผลิตภัณฑ์ผ้าพันคอ ย้อมสีธรรมชาติ วิธีการย้อมไม่ซับซ้อน แต่อุปกรณ์การทอผ้าต้องใช้ความประณีตในการทอผ้า ผลิตภัณฑ์ที่ได้มีความโดดเด่นลวดลายเป็นเอกลักษณ์ “เลขสามและช้าง” ตามภูมิปัญญามรดกสายแบบดั้งเดิม และนำวัตถุดิบในท้องถิ่นคือ ใบสบู่แดงที่ให้สีเขียว ใบยูคาให้สีน้ำตาล และเปลือกต้นเพกาให้สีเหลืองมาใช้ในการย้อมสีเส้นด้าย และใช้เส้นด้ายธรรมชาติทอผสมกับเส้นด้ายเรยอนทำให้ผ้าพันคอมีคุณสมบัติผิวสัมผัสดี มีความนุ่ม มั่นเงา สามารถระบายความร้อน ดูดความชื้นได้ดี สีไม่ตก ไม่เป็นมลพิษต่อสิ่งแวดล้อม ต้นทุนการผลิตเดิมต้นทุน 100 บาท/ชิ้น ผลิตภัณฑ์ใหม่ 170-220 บาท/ชิ้น และรายได้ต่อหน่วยเดิม 150 บาท/ชิ้น ผลิตภัณฑ์ใหม่ 250-300 บาท/ชิ้น โดยเมื่อผลิตสินค้าเสร็จเรียบร้อยแล้วผู้ผลิตนำไปวางขายตลาดของหน่วยงานส่วนราชการ

ขายสินค้าได้หมด 30 ชิ้น และมีคำสั่งซื้อเพิ่มขึ้นจากเดิม 10-15%

2. การประชุมระดมความคิดเห็นเพื่อออกแบบสัญลักษณ์ แพ็คเก็จจิ้ง แบรินด์ และเรื่องราวของผลิตภัณฑ์ชุมชนสรุปผลคือ กลุ่มใช้สัญลักษณ์คือ “กวก” เพื่อบอกเล่าเรื่องราวของการทอผ้าของชุมชนที่เกิดจากการใช้วัสดุอุปกรณ์ในห้องถัก เป็นความเชื่อของคนในชุมชนว่าเป็นสัญลักษณ์ของการกวกเงิน กวกทอง ชื่อแบรนด์สินค้า “ผ้าสไบขิดทอมือ” สื่อถึงการทอผ้าด้วยภูมิปัญญาชาวบ้าน แพ็คเก็จจิ้ง ใช้ถุงกระดาษหิ้วที่ใส่ลายผ้าสไบขิดเป็นพื้นหลังและกล่องเปิดหน้าต่างเพื่อโชว์ลายผ้าสไบขิด โดยการใช้ “ลายผ้าสไบขิด” ของกลุ่มเป็นพื้นหลังเพื่อบ่งบอกความเป็นอัตลักษณ์ของกลุ่ม ใช้สโลแกน “ทอจากใจ..ไทบ้านมะยาง” เพื่อ

แสดงถึงความเป็นชุมชนบ้านมะยางที่ร่วมแรงร่วมใจในการผลิตผ้าสไบขิดของชุมชนสู่ลูกค้าอย่างจริงจัง

3. ยื่นคำขอจัดตั้งกลุ่มเป็นวิสาหกิจชุมชนใหม่เนื่องจากกลุ่มวิสาหกิจเดิมนั้นกลุ่มไม่ได้ดำเนินการยื่นคำร้องขอต่ออายุการจัดตั้งวิสาหกิจชุมชนทำให้หนังสือสำคัญแสดงการจดทะเบียนวิสาหกิจชุมชนและเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนหมดอายุลงตั้งแต่ปี 2551 จึงยื่นคำขอมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน (มผช.) ใหม่ ประเภท ผ้าพันคอทอเส้นใยผสมกับสำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดร้อยเอ็ด และได้รับมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน (มผช.) เลขที่ 502-58/247(รอ) สำหรับผลิตภัณฑ์และบรรจุภัณฑ์ก่อนการพัฒนา ผ้าทอสไบขิด (Figure 1) บรรจุภัณฑ์ (Figure 2) และหลังการพัฒนา ผ้าทอสไบขิด (Figure 3) และบรรจุภัณฑ์ (Figure 4) แสดงได้ดังนี้

Figure 1. Sabaikit before development

Figure 2. Packaging before development

Figure 3. Sabaikit after development

Figure 4. Packaging after development

ส่วนที่ 3 ศึกษาแนวทางการบริหารจัดการของกลุ่มจากการประเมินภาพรวมการบริหารจัดการ เดิมกลุ่มทอผ้าสไบชิตบ้านมะยางมีปัญหาทางด้านการตลาดและการจัดการ ดังนั้นจึงจัดอบรมเพื่อถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านการผลิต การจัดทำแผนธุรกิจ การบริหารจัดการ การจัดทำบัญชีต้นทุน การออกแบบแพนเพจ และการตลาด และจากการสอบถามความรู้ความเข้าใจทางด้านวิชาการสมาชิกกลุ่มทอผ้าสไบชิตบ้านมะยาง พบว่า ก่อนเข้ารับการอบรมมีความรู้ความเข้าใจทางด้านวิชาการในภาพรวมอยู่ในระดับน้อย (ค่าเฉลี่ย 1.85) และหลังเข้าร่วมอบรมมีความรู้ความเข้าใจทางด้านวิชาการในภาพรวมอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย 3.72) และการนำความรู้ไปใช้ประโยชน์ พบว่า สมาชิกกลุ่มสามารถนำความรู้ไปใช้ประโยชน์ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย 4.25)

วิจารณ์

จากกระบวนการสนทนากลุ่มได้ข้อค้นพบเกี่ยวกับแนวทางการบริหารจัดการของกลุ่มทอผ้าสไบชิตบ้านมะยาง อย่างยั่งยืนดังนี้

- จัดตั้งเป็นกลุ่มวิสาหกิจชุมชน เพื่อความชัดเจนในโครงสร้างการบริหารงานและการขอสนับสนุนทรัพยากรจากหน่วยงานภาครัฐ ตลอดจนเพื่อให้เข้าถึงแหล่งเงินทุน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Noicham *et al.* (2018) ที่พบว่ารูปแบบการ

บริหารจัดการวิสาหกิจชุมชน ควรกำหนดโครงสร้างบริหารองค์กรและการแบ่งหน้าที่อย่างชัดเจน และกำหนดกฎระเบียบ ข้อบังคับ รวมถึงการมีระบบบัญชีควบคุมตรวจสอบได้ง่าย เพื่อนำไปสู่วางแผนการใช้เงินทุน การกู้ยืมเงิน และการบริหารเงิน

- การพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่ให้ได้รับเครื่องหมายมาตรฐาน มผช. เพื่อเป็นใบรับรองคุณภาพสินค้าและสร้างความน่าเชื่อถือให้กับกลุ่มผู้บริโภคตลอดจนเพื่อสร้างความได้เปรียบในการแข่งขัน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Sintusiri *et al.* (2020) ที่พบว่าการจัดการคุณภาพผลิตภัณฑ์มีความสัมพันธ์และผลกระทบเชิงบวกกับความสำเร็จขององค์กร และงานวิจัยของ Pojjanasin (2019) สรุปว่าการพัฒนามาตรฐานผลิตภัณฑ์ ควรมีข้อกำหนดด้านคุณภาพที่เหมาะสมกับผลิตภัณฑ์ชุมชนให้เป็นที่เชื่อถือ และสร้างความมั่นใจให้กับผู้บริโภคในการเลือกซื้อผลิตภัณฑ์

- ปรับกระบวนการบริหารจัดการกลุ่ม โดยการถ่ายทอดองค์ความรู้และส่งเสริมการเรียนรู้ภายในชุมชน สมาชิกกลุ่มต้องได้รับการพัฒนาองค์ความรู้ด้านการผลิต การบริหารจัดการ การจัดทำบัญชีต้นทุน และการตลาด ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Chanhom and Phon-mgam (2019) พบว่าเพื่อให้ผลิตภัณฑ์ข้าวเม่าของกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรเกิดการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง หน่วยงานภาครัฐควรให้การสนับสนุนส่งเสริมด้านการฝึกอบรมให้ความรู้แก่สมาชิกกลุ่ม และงานวิจัยของ Saokham *et al.*

(2018) ที่สรุปตรงกันว่าการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชน โดยชุมชนเป็นผู้มีส่วนร่วมในทุกกระบวนการพัฒนา จะก่อให้เกิดการพัฒนาผลิตภัณฑ์ของชุมชนอย่าง ยั่งยืน ซึ่งงานวิจัยของ Thatrak and Khamkon (2018) พบว่า ปัจจัยการจัดการความรู้มี ความสัมพันธ์เชิงบวกต่อผลการดำเนินงานของกลุ่ม ผลิตผ้าฝ้ายทอมือบ้านดอนหลวง ได้แก่ ปัจจัยด้าน ภูมิปัญญา การบริหารจัดการ การตลาด และ งานวิจัยของ Saithep and Permthai (2017) ที่พบ แนวทางในการกำหนดมาตรฐานการผลิตผลิตภัณฑ์ ควรส่งเสริมให้สมาชิกได้รับการอบรมเพื่อเพิ่มทักษะ ในการผลิต ซึ่งงานวิจัยของ Chanhom (2016) เสนอให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรหาหนทางบูรณา การแบบองค์รวมร่วมกันกับชุมชน กลุ่มที่มีความ เข้มแข็งด้านการผลิตและวิถีชีวิตที่งดงามเป็นทุนเดิม อยู่แล้วควรจัดตั้งเป็นแหล่งศึกษาทางสังคมวิทยา

สรุป

ผลการศึกษาการพัฒนาผลิตภัณฑ์จาก ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพทางการ จัดการชุมชนอย่างยั่งยืน โดยการพัฒนาผลิตภัณฑ์ ต้นแบบผ้าสไบขิดย้อมสีเส้นด้ายธรรมชาติตาม อัตลักษณ์ชุมชน วัตถุุดิบและภูมิปัญญาในท้องถิ่น ซึ่ง การย้อมสีเส้นด้ายในแต่ละชุมชนอาจให้สีที่แตกต่าง กันได้แม้ใช้พืชชนิดเดียวกันเพราะน้ำที่ใช้ล้างเส้นด้าย มีความเป็นกรด-ด่าง ที่แตกต่างกัน และปรับปรุง กระบวนการบริหารจัดการกลุ่มใหม่เพื่อเพิ่ม ประสิทธิภาพ โดยนำองค์ความรู้ด้านการบริหาร จัดการเข้าปรับใช้ในกลุ่มทำให้สามารถจัดตั้งเป็นกลุ่ม วิสาหกิจชุมชนและผลิตภัณฑ์ได้รับมาตรฐาน มผช. ซึ่งกลุ่มได้กำหนดโครงสร้าง กฎระเบียบ ข้อบังคับ การจัดสรรผลประโยชน์อย่างชัดเจน ควบคุมการ ผลิต มีการถ่ายทอดภูมิปัญญาภายในกลุ่มและชุมชน

เอกสารอ้างอิง

- Chanhom, C. and P. Phon-mgam. 2019. A research and development for local product quality of Ban Sawangthamwiset agricultural housewife group Nam-Arm sub-district, Kasetwisai district, Roi-Et province. Journal of Graduate MCU KhonKaen Campus 6(1): 276-288. (in Thai)
- Chanhom, J. 2016. The Development of textiles products : Wisdom of Thai Song Dam in the western region of Thailand. Journal of the Association of Researchers 21(1): 181-192. (in Thai)
- Noicham, S., V. Tarasansombat and S. Sangjindavong. 2018. Management of community enterprises, Ampawa District, Samutsongkhram province. Kasem Bundit Journal 19: 130-139. (in Thai)
- Plengdeesakul, B. and P. Plengdeesakul. 2018. Developing creative products by adopting local wisdom of natural resource deployment in communities located near Chulabhorn Dam a case study of Mae Somsri processed fresh water fish community enterprise at Tung Lui Lai sub-district, Kon San district, Chaiyaphum province. Journal

- of Fine and Applied Arts, KhonKaen University 10(2): 206-230. (in Thai)
- Pojjanasin, S. 2019. The product development of One Tumbon One Product (OTOP) under the policy of Thailand 4.0, Phetchaburi. Chandrakasem Rajabhat University Journal of Graduate School 14(2): 41-55. (in Thai)
- Saithep, K. and P. Permthai. 2017. Guideline for the community product development for export of artificial flowers community business group at Mae Tha sub-district, Mae Tha district, Lampang province. Journal of Modern Management Science 10(2): 1-11. (in Thai)
- Saokham, P., P. Keawnet, N. Sangwan, N. Saennumpol and P. Srithong. 2018. Development of local product for hotel marketing business in Chiang Rai province. Dusit Thani College Journal 12(1): 165-182. (in Thai)
- Seerarat, V. and N. Tokhun. 2021. Value Added of Sacred Lotus with Natural Tie-dyed Cotton Wisdom. Journal of Community Development and Life Quality 9(2): 205-212. (in Thai)
- Sintusiri, J., T. Ungphakorn and K. Hinthaw. 2020. Effects of product quality management on organizational success of Thai brand clothing businesses. Journal of Accountancy and Management 12(2): 174-183. (in Thai)
- Suwannadee, N., A. Chongphatthanakorn, B. Thammasiri, K. Nunjaijumpa and K. Limveeraprajak. 2021. Creating value added antique woven fabric of Thap Klai community, Uthai Thani province. Journal of Community Development and Life Quality 9(1): 1-13. (in Thai)
- Thatrak, D. and W. Khamkon. 2018. Knowledge management factors affecting the performance of handmade cotton production group, Donluang Village, Maerang sub-district, Pasang district, Lamphun province. Journal of Modern Management Science 11(1): 51-69. (in Thai)
- Waentip, C. and K. Pilun. 2016. Factors effecting the success and failure of OTOP fabric and clothing of Suwannaphum district, Roi-et province. Journal of Politics and Governance 6(1): 66-81. (in Thai)